

bir sarnıcın içerisine oturtulmuştur. Buna göre caminin 10,62 × 10,67 m. ölçülerinde kare planlı bir yapı olduğu anlaşılmaktadır. Sarnıcın üzeri restorasyonda ortadaki kalın bir beton kolona oturtulan betonarme örtü ile kapatılmıştır. Yapının güneybatı köşesinde yer alan minarenin kare kaidesi ile pabuç kısmı bir sıra kesme taş, bir sıra tuğla hatıllı olup üzerinde tuğladan silindirik gövde yükselmektedir. Yıkık olan şerefenin altındaki dışa taşkın başlangıcı belli olmaktadır. Girişi kapalı tutulan minarenin içinde tek parça meşe tomruğunun oyulması ile meydana getirilen ahşap merdivenin yer aldığı ve bu işçiliğin başka bir uygulamasının bulunmadığı belirtilmektedir (Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi IV*, s. 658).

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 455; Esat Sezai Sünbüllük, *Anadolu ve Rumeli Hisarları Tarihi*, İstanbul 1953, s. 7-24; A. Süheyl Ünver, *İstanbul Fethiyle Kalelerinin Manzum ve Mensur Tarih İbareleri*, İstanbul 1953, s. 33-49; *Rumeli Hisarı*, İstanbul 1957; A. Gabriel, *İstanbul Türk Kaleleri* (trc. Alp Ilgaz), İstanbul, ts. (Tercüman 1001 Temel Eser), s. 49-109; Çelik Gülersoy, *Rumeli Hisarı*, İstanbul 1968; Ayverdi, *Osmanlı Mi'mârîsi IV*, s. 626-661; a.mlf., "Rumeli Hisarı ve İstanbul'da İlk Osmanlı Kitabesi", *Fâtih ve İstanbul*, I/1, İstanbul 1953, s. 63-68; Semavi Eyice, *Bizans Devrinde Boğaziçi*, İstanbul 1976, s. 31-34; a.mlf., "Rumelihisarı", *İlgi*, sy. 47, İstanbul 1986, s. 16-23; a.mlf., "Rumeli Hisarı", *İA*, IX, 773-777; a.mlf., "Rumeli Hisarı", *DBİst.A*, VI, 355-357; Cahide Tamer, *Rumeli Hisarı Restorasyonu*, İstanbul 2001; Hüseyin Dağtekin, "Rumeli Hisarı'nın Askerî Ehemmiyeti", *Fâtih ve İstanbul*, I/1 (1953), s. 117-137; a.mlf., "Rumeli Hisarı'nın Askerî Ehemmiyeti", *a.e.*, I/2 (1953), s. 177-191; a.mlf., "Rumeli Hisarı Hisar Beççesi'nde Yaptığım Kazı", *TTK Bildiriler*, VI (1967), s. 329-342; Elif Naci, "Rumeli Hisarı Restorasyonu", *Türk Düşüncesi*, IX, İstanbul 1958, s. 16-19; Enis Karakaya, "Boğaziçi", *İlgi*, sy. 77 (1994), s. 8-13.

ABDULLAH MEHMET AVUNDUK

RÛMÎ

(رومي)

Türk süsleme sanatında hayvansal kaynaklı olduğu ileri sürülen, kullanım alanı çok geniş bir motif çeşidi (bk. TEZHİP; TEZÛNAT).

RÛMÎ YIL

Güneşin hareketine göre belirlenen, Osmanlı malî bürokrasisinde yılbaşı mart ayı olarak kabul edilen takvim yılı (bk. TAKVİM).

RÛMÎYYE

(الرومية)

Kâdiriyye tarikatının İsmâil Rûmî'ye (ö. 1041/1631) nisbet edilen bir kolu.

Tarikat kurucusunun "Rûmî" nisbesinden dolayı Rûmiyye diye anıldığı gibi adına nisbetle İsmâiliyye olarak da bilinir. Kâdiriyye İstanbul'da ilk defa Rûmiyye kolu ile temsil edilmiştir. İsmâil Rûmî'nin tarikat silsilesi, biri Bağdat'ta Kâdirî Âsitânesi şeyhi Abdülkâdir-i Geylânî neslinden Feyzullah Efendi ile, diğeri Geylânî'nin oğlu Abdürrezzâk koluna bağlı Ahmed b. Süleyman Rûmî ile olmak üzere iki ayrı yolla tarikatın piri Abdülkâdir-i Geylânî'ye ulaşır. İsmâil Rûmî Kastamonu, Tosya, Bursa, İzmir, İzmit, Manisa, Tekirdağ, Edirne, Selânik, Girit, İştîp, Köstence, Filibe, Serez, Tımışvar gibi şehirlerde ve Mısır'da tekkeler kurdurduktan sonra 1020'de (1611) İstanbul'a gelerek Sofular Camii'nde irşad faaliyetine başlamış, ardından bu faaliyetleri Tophane'de yaptırıldığı Kâdirîhâne'de sürdürmüştür. Kurdurduğu tekkelerin sayısının kırk sekizi bulunduğu kaydedilmektedir (Seyyid Sırrı Ali, s. 52). Kâdirîhâne, kuruluşundan tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar Rûmiyye koluna bağlı kalmış, yalnızca pîr makamı olduğu Rûmiyye kolunun değil genelde Kâdiriyye tarikatının Osmanlı başşehirindeki âsitânesi sıfatını taşımış, bu sebeple diğer Kâdirî kollarına ait icâzetenâmeler de burada görev yapan şeyhler tarafından onaylanmıştır. Kâdirîhâne postuna oturan şeyhler bir dönemden sonra Eşrefiyye kolundan da icâzet aldıkları için salı günleri öğleden sonra yapılan tarikat âyinini hem Rûmiyye hem Eşrefiyye usulü üzere icra etmişler, müridleri Rûmiyye veya Eşrefiyye prensiplerine göre yetiştirmişlerdir (*Tomar-Kâdiriyye*, s. 54).

I. Ahmed tarafından davet edildiği Sultan Ahmed Camii'nin açılış töreninde İsmâil Rûmî cuma namazından sonra camide Kâdirî âyini icra etmiş ve bu gelenek sonraki asırlarda da Kâdirî şeyhleri tarafından sürdürülmüştür. Hüseyin Ayvansarâyî, Sultan Ahmed Camii'nin yerinde daha önce bir Kâdirî tekkesi bulunduğunu, o sebeple burada Kâdirî âyininin icra edildiğini belirtmektedir (*Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 19). Mehmed Rifat el-Kâdirî muhtemelen aynı sebeple bu camiye İsmâil Rûmî'nin tekkelerinden biri olarak kaydetmiştir (*Nefhatü'r-riyâzi'l-âliye*, vr. 37^b).

İsmâil Rûmî, henüz hayatta iken halifesi ve damadı Şerif Halil Efendi'yi Kâdirîhâne-

ye şeyh tayin etmiştir. Bağdat'taki Kâdirî Âsitânesi'nin şeyhi Feyzullah Efendi'nin oğlu olan Halil Efendi, Kâdirîhâne meşihatını 1925 yılına kadar üstlenen ve "Şerifler hânedanı" olarak bilinen şeyh ailesinin tekke yönetimindeki ilk temsilcisidir. Şerîf-i ewel diye tanınan Halil Efendi'nin ardından posta sırasıyla Fâzıl Mehmed Efendi, Abdurrahman Efendi (şerîf-i sâni), Hüseyin Efendi, Halil Efendi, Mehmed Efendi, Ahmed Efendi, Mehmed Sırrı Efendi, Abdurrahman Efendi, Mehmed Fahreddin Efendi, Mehmed Emin Efendi, Ali Rızâ Efendi, Abdüşşekûr Efendi (Büyük Şekûr), Mehmed Şerefeddin Efendi, Ahmed Muhyiddin Efendi, Abdüşşekûr Efendi (Pamuk Efendi), İsmâil Gavsî Efendi oturmuştur.

Abdurrahman Efendi (şerîf-i sâni) (ö. 1123/1711), Halvetiyye-Sinânîyye şeyhi Halepli Şerif Mehmed'in oğlu Şeyh Hasan Efendi'ye damat olmuş ve kendisinden Halvetiyye icâzeti alarak Rûmiyye ile Halvetiyye'yi şahsında birleştirmiş, bu birlikliğin sembolü olarak Halvetî-Sinânî tacının üstüne Kâdirî gülü koydurmuştur. Sonraki Kâdirîhâne şeyhleri de bu taci özel günlerde kullanarak onun hâtrasını yaşatmıştır. Yine Kâdirîhâne şeyhlerinden Mehmed (Ahmed) Efendi'nin Halvetiyye-Cerrâhiyye Âsitânesi'nin şeyhi Yahyâ Efendi'ye damat olması sebebiyle iki tarikat arasında yakınlık meydana gelmiş, Mehmed Efendi kanyepederini Cerrâhi Âsitânesi'nde ziyareti sırasında Yahyâ Efendi, zikrin bir aşamasından sonra Abdülkâdir-i Geylânî'ye hürmeten Kâdirî evrâdi okuyarak devranı Kâdirî usulüne göre icra etmesi için damadına bırakmıştır. Bu usul Kâdirî ve Cerrâhi şeyhleri arasında bayram kutlamaları sırasında devam ettirilmiştir.

Rûmiyye ile Halvetiyye tarikatları arasında şeyhlerin akrabalık bağları dolayısıyla oluşan bu yakınlığın bir benzeri Nakşibendiyye ile meydana gelmiştir. Kâdirîhâne postnişinlerinden Ahmed Efendi (ö. 1216/1801), kızı Fatma Hanım'ı Dolmabahçe'deki Nakşibendiyye'ye ait Çakır Dede Tekkesi'nin (Karaabalı Tekkesi) şeyhi Tâhir Efendi ile evlendirdiği ve damadına Rûmiyye'den icâzet verdiği gibi Çakır Dede Tekkesi şeyhlerinden Attar Mehmed Efendi de kızını Kâdirîhâne postnişinlerinden Mehmed Emin Efendi ile (ö. 1261/1845) evlendirip Nakşibendiyye'den hilâfet vermiştir.

XVIII. yüzyılda Hüseyin Efendi ile onun yerine geçen Halil Efendi'nin meşihat dönemlerinde saray çevresiyle geliştirdikleri ilişkiler Rûmiyye'nin İstanbul'da daha da yaygınlaşmasını sağlamıştır. 1860 yılında posta oturan Mehmed Şerefeddin Efendi-

nin Meclis-i Meşâyih'in kurulmasında katkıları olmuş ve 1868-1880 yılları arasında bu mecliste görev yapmıştır. Oğlu Ahmed Muhyiddin Efendi, Aralık 1896'da getirildiği Meclis-i Meşâyih başkanlığını Rodos'a sürgün edildiği 1906 yılına kadar sürdürmüştür.

İstanbul'da Rûmiyye'ye ait tekkelerden Silivrikapı'daki Körükçü Tekkesi, İsmâil Rûmî'nin emriyle halifelerinden Körükçü Mehmed Efendi tarafından inşa ettirilmiş, 1172 (1758) yılından sonra Sa'diyye, Halvetiyye-Sünbûliyye ve Kâdiriyye-Eşrefiyye'nin tasarrufuna girmiştir. XVII. yüzyılın sonlarında Fatih'te Kubbe Tekkesi'ni kuran Süleyman Efendi, İsmâil Rûmî'nin Rumeli'deki halifelerinden Osman Karadâğî'den gelen silsileye mensuptur. 1180'de (1766) Rifâiyye tarikatına intikal eden bu tekkenin önemi, XVIII. yüzyılda Fatih Şehremi'nin'deki Remlî Tekkesi ile Altımermer'deki Sinek Şeyh Halil Efendi Tekkesi'nin şeyhlerini yetiştirmiş olmasından gelir. Remlî Tekkesi 1775-1839 yılları arasında Sa'diyye tarikatının kontrolüne geçmişse de tekrar Rûmiyye'ye bağlanmış ve son dönemlere kadar faaliyetini sürdürmüştür. Sinek Şeyh Halil Efendi Tekkesi 1797'den sonra Mevlevî şeyhlerinin tasarrufuna geçmiştir. Fatih'teki Çenezâde Tekkesi XVIII. yüzyılda Ziyâeddin Mehmed Efendi tarafından kurulmuş, Ziyâeddin Efendi'den sonra tekkenin şeyhliğini oğlu Ahmed Efendi üstlenmiştir. Bu yüzyılda Rûmiyye adına Eyüp'te iki tekke inşa edilmiştir. Bunlardan Mahmud Efendi Tekkesi, Osman Karadâğî'den gelen silsileye mensup Mahmud Efendi tarafından yaptırılmıştır. Eyüp'te kurulan diğer Rûmiyye tekkesi Hatuniye Tekkesi'dir (Çakmak Hasan Efendi Tekkesi / Hoca

Hüsam Tekkesi). Seyyid Hasan Efendi'nin kurduğu bu tekke XIX. yüzyılda Selim Sırrı Efendi ile birlikte Nakşibendiyye'ye intikal etmiştir. Haseki'de Şeyh Tâhâ Tekkesi, Sultanahmet'te Kaygusuz Tekkesi, Hasköy'de Abdüsselâm Camii'ne meşihat konulmak suretiyle kurulan Abdüsselâm Camii Tekkesi, Fındıklı'daki Ali Baba Tekkesi, Rumelihisarı'nda Ahmed Sıdkı Efendi Tekkesi, Emirgân'da Haffaf Hüseyin Efendi Tekkesi, Çengelköy'de Şeyh Nevruz Tekkesi, Kasımpaşa'da Aynî Ali Baba Tekkesi XIX. yüzyılda İstanbul'da açılan diğer Rûmiyye tekkeleridir.

Rûmiyye adına kurulan tekkelerden bazıları zamanla diğer tarikatlara intikal etmiş, bu arada başka tarikatlardan Rûmiyye'ye bağlanan tekkeler de olmuştur. Halvetiyye'ye ait Eminönü'ndeki Aydınöğlü Tekkesi'nin şeyhliğini 1664-1683 yılları arasında Kâdirîhâne şeyhlerinden Fâzıl Mehmed Efendi yürütmüştür. Kasımpaşa'da Halvetiyye-Sivâsiyye'ye mensup Muabbir Tekkesi, 1733'te Ali Vâhidî Efendi tarafından Rûmiyye'ye bağlanmıştır. Muabbir Tekkesi'nin şeyhliği daha sonra Nakşibendiyye'nin kontrolüne geçmiştir. Hulvî, Karabaş, Ağaçayırı, Peyk Dede ve Kasım Çavuş tekkeleri Halvetiyye'den Rûmiyye'ye intikal eden diğer tekkelerdir. Tophane'de Kâdirîhâne'ye çok yakın bir mevkide bulunan Karabaş Tekkesi 1784'te Debbâğzâde Mustafa Muhsin Efendi, Kocamustafapaşa'da bulunan Ağaçayırı Tekkesi 1792'de Ebûbekir Efendi, Silivrikapı'da Halvetiyye-Gülşeniyye'ye ait Peyk Dede Tekkesi Hilâlî İbrâhim Efendi, Kasımpaşa'da Kasım Çavuş Tekkesi 1838'de İsmâil Aşkî Efendi tarafından Rûmiyye'ye intikal ettirilmiştir.

Bayramiyye'ye ait Şehremi'nin'deki Yaşaça Mehmed Ağa Tekkesi 1770'te Kâdirî şeyhlerinden Mehmed Emin Sırrı ile Rûmiyye'ye geçmiş ve XIX. yüzyılın sonuna kadar faaliyetini sürdürmüştür. Bayramiyye-Melâmiyye'ye ait Kasımpaşa'daki Saçlı Emir Tekkesi XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Ali Efendi tarafından Rûmiyye'ye bağlanmış, tekke son dönemlerde Bektaşîler'e intikal etmiştir. Bayramiyye'den Rûmiyye'ye geçen bir başka tekke Paşmakçı Tekkesi'dir. Tekkeyi sonraki dönemlerde Rifâî-Bayrâmî şeyhleri yönetmiştir. Bayramiyye-Himmetiyye'ye ait Çarşamba'daki Mehmed Ağa Tekkesi, 1855-1868 yılları arasında Rûmiyye'nin tasarrufuna geçmiştir.

Edirnekapı Otakçılar'daki Emir Buhârî Nakşibendî Tekkesi 1086'da (1675) Halvetiyye-Sivâsiyye'ye, 1144'te (1731-32) Abdurrahman Edirnevî ile Kâdiriyye'ye bağlanmış, 1240 (1824-25) yılına kadar bir as-

ra yakın bir süre Rûmiyye'nin tasarrufunda kalmıştır. Ayrıca Silivrikapı'daki Vâni Tekkesi'nin şeyhliği 1830-1904 yılları arasında Kâdiriyye'den Abdullah Bağdâdî ve Mehmed Emin Efendi tarafından üstlenilmiştir. Kâdiriyye şeyhlerinden Mehmed Râşid Efendi'nin Rifâiyye'ye ait Kelâmî Tekkesi'nde 1853-1878 yılları arasında şeyhlik yapması buranın da belirtilen tarihte Rûmiyye'nin tasarrufuna geçtiğini göstermektedir. XIX. yüzyıl ve sonrasında Eyüp'te Hâkî Baba, Câfer Paşa, Âşık Efendi, Ümmî Şeyh Süleyman, Molla Çelebi ve Yâvedûd tekkelerinde, Üsküdar'da Bektaşîlik'ten geçen Yarımca Baba Tekkesi ile Halim Gülüm Dede, Bâlî Çavuş, Kartal Dede, Abdülhay Efendi, Avnizâde ve Serbölük Ahmed Efendi tekkelerinde belli aralıklarla faaliyetleri görülen Kâdirî şeyhleri de muhtemelen Rûmiyye'ye bağlı idi.

Rûmiyye, İsmâil Rûmî'nin döneminden itibaren İstanbul'un yanı sıra bazı Anadolu ve Rumeli şehirlerine de yayılmıştır. Tarikat Kastamonu ve çevresinde aralarında bizzat İsmâil Rûmî tarafından yaptırılanlarının da bulunduğu en az yedi tekkede faaliyet göstermiş, bunlardan sadece Yılanlı Dergâhı son döneme kadar gelebilmiştir. Bursa'da Rûmiyye adına iki tekke açılmıştır. İsmâil Rûmî'nin halifelerinden Saçlı Ahmed Efendi'nin 1628'de yaptırdığı tekke, Yıldırım Bayezid döneminden kalma bir hamamın yerine inşa edildiği için "hamam tekke" olarak anıldığı gibi İsmâil Rûmî Tekkesi olarak da bilinmektedir. Ahmed Efendi'nin vefatından sonra meşihati bir müddet oğlu üstlenmiş, ardından tekke Sa'diyye ve Rifâiyye'ye, onlardan da Kâdiriyye-Eşrefiyye'ye intikal etmiştir. Bursa'daki diğer Rûmiyye tekkesi Gîsûdâr Ahmed Kâdirî'nin kurduğu Kasap Cömert Tekkesi'dir. Ahmed Kâdirî'den sonra buranın Rûmiyye'nin tasarrufunda kalıp kalmadığı bilinmemektedir. Amasya'da İsmâil Rûmî'nin halifelerinden Hamza Amasyevî'nin açtığı tekkenin ne kadar devam ettiği belli değildir. Tekirdağ'da Aynî Hatun Dergâhı olarak bilinen tekke, İsmâil Rûmî'den sonra Kâdirîhâne'de makamına geçen Şerif Halil Efendi'nin halifesi Muslihuddin Efendi tarafından yaptırılmıştır. Tekkenin XVIII. yüzyılın ikinci yarısında faal durumda olduğu görülmektedir. Edirne'de birçok Kâdirî tekkesi bulunmakta olup bunlardan ikisinin Rûmiyye'ye aidiyeti kesindir. Edirne Kâdirîhânesi olarak bilinen ilki, Edirne nakîbüleşrafı Mûsâ Efendi'nin oğlu Mehmed Rûhî'nin 1613 yılında konağını Kâdirîhâne'ye dönüştürüp vakfetmesi suretiyle meydana gelmiştir. İsmâil Rûmî'nin ha-

Karabulak Tekkesi (Fatih, Hırka-ı Şerif) haziresinde, üzerinde sekiz terkli Rûmiyye tacı ve Kâdirî gülü kabartması olan mezar taşından bir detay (M. Baha Tanman fotoğraf arşivi)

lifelerinden Mehmed Rûhî burada vefatına kadar uzun müddet faaliyet göstermiş, ardından şeyhlik görevini çocukları sürdürmüştür. 1703'te yanan dergâh III. Ahmed tarafından tekrar yaptırılmış, ardından birkaç defa tamir geçirmiş, son olarak 1888'de bazı ilâvelerle yenilenmiştir. Edirne'de diğer Rûmiyye tekkesinin İsmâil Rûmî adına Kanije fâtihi olarak bilinen Sadrazam Damad İbrâhîm Paşa tarafından yaptırıldığı belirtilmektedir. Girit adasında biri Resmo'da, diğeri Kandiye'de olmak üzere iki Rûmiyye tekkesi kurulmuştur. Resmo'daki tekkenin ada fethedilmeden önce İsmâil Rûmî tarafından açıldığı, burada görevlendirdiği halifelerinin gayri müslim halk tarafından şehid edilmesi üzerine Kөрükçü Tekkesi'ni kuran halifesi Kөрükçü Mehmed Efendi'yi adaya gönderdiği kaydedilmektedir (Mehmed Rif'at el-Kâdirî, vr. 296^{a-b}). XIX. yüzyılda Resmo Tekkesi'ne Abdüşşekûr Efendi'nin halifelerinden Mehmed Sâdık Baba gönderilmiş, onun vefatı üzerine yerine oğlu Mustafa Hakkı Efendi, ondan sonra da torunu Şerefeddin Efendi geçmiştir. Kandiye'deki tekke ise Tophane'deki Kâdirîhâne şeyhlerinin birinden hilâfet aldığı belirtilen Hanyalı Ali Efendi tarafından XVIII. yüzyılda kurulmuştur. Tekkenin XIX. yüzyılın son çeyreğinde faal olduğu görülmektedir.

İsmâil Rûmî'nin ihdas ettiği Rûmiyye tacı krema yakın beyaz renkte, üst ortasında kendi çuhasından düğmeli ve sekiz terklidir. Tepe kısmında besmelenin on dokuz harfini sembolize eden on dokuz tığlı ve yedi esmâyı ifade eden yedi renkte ibrişimle dikilmiş, ortasında beş köşeli Süleyman mührünün olduğu Kâdirî gülü bulunmaktadı. Seyrû sülûkte yedi esmâ usulünü esas alan Rûmiyye'de ayrıca "fürü esmâsı" denilen vehhâb, fettâh, vedûd, vâhid, ahad, samed isimleriyle de zikir yapılmaktadır. Kâdiriyye'de devran ile zikir usulü İsmâil Rûmî tarafından başlatılmıştır. Rûmî'nin ayrıca Kâdirî evrâdına bazı ilâveler yaptığı belirtilmektedir.

Rûmiyye'nin merkezi olan Kâdirîhâne'nin XVIII. yüzyıldaki zâkirbaşları Molla Mustafa Efendi ile Mahmud Efendi İstanbul'un tanınmış ilk Kâdirî mûsikîşinaslarıdır. Yine bu dönemde yaşamış Bağdatlı Mehdî, Kâdirîhâne'ye mensup bir şair ve mûsikîşinastı. Tophane yakınlarındaki Karabaş Tekkesi'nin şeyhi Hopçuzâde Mehmed Şâkir Efendi de Kâdirîhâne'nin zâkirbaşısıydı. Şâkir Efendi aynı zamanda usta bir tamburî ve çok başarılı bir beste-kârdır. Kâdirîhâne şeyhlerinden Mehmed Şerefeddin Efendi güzel kıraati ve mûsi-

kişinaslığıyla Sultan Abdülazîz'in takdirlere mazhar olmuştur. Yerine geçen oğlu Ahmed Muhyiddin Efendi'nin devran âyiniinde okunmak üzere otuz altı beste yaptığı belirtilmektedir. Kâdirîhâne'nin 1925 öncesi son şeyhi İsmâil Gavsî Efendi de mûsikîye vakıftı.

Rûmiyye'nin İstanbul'un tarikat folkloruna da katkıları olmuştur. İstanbul halkı arasında yaygın bir şöhrate sahip olan "erbaîn helvası" (irmik helvası) Kâdirîhâne'de etvâr-ı seb'âyı temsilen yedi derviş tarafından belirli kurallar çerçevesinde ve Kur'an hatmi eşliğinde yılda bir defa yapılırdı. Bu helvanın yanı sıra diğer pek çok tarikat âsitanesinde yapılan aşure de muharrem aşuresi ve safer aşuresi olmak üzere yılda iki defa pişirilirdi. Tekkedeki dervişler ve misafirlerin yanı sıra civardaki komşulara dağıtılan bu helva ve aşureler ayrıca özel bir törenle saraya da gönderilirdi.

BİBLİYOGRAFYA :

- Belîğ, *Güldeste*, s. 148-151; Şeyhî, *Vekâyiu'l-fuzalâ*, III, 570-571; IV, 412-413, 422-423; Ayvan-sarâyî, *Hadikatü'l-cevâmî'*, I, 19; II, 67-69; Mehmed Rif'at el-Kâdirî, *Nefhatü'r-riyâzi'l-âliye fi beyâni tarikati'l-Kâdiriyye*, Millet Ktp., Ali Ermiş, Şer'iyye, nr. 1127, tür.yer.; Harîrîzâde, *Tibyân*, II, 69^a-70^b; Seyyid Sırrı Ali, *Tuhfe-i Rûmî: Kâdirîler Âsitanesi'nin Manzum Tarihçesi* (nşr. Mustafa S. Kaçalın), İstanbul 1992, tür.yer.; Mehmed Râif, *Mir'ât-ı İstanbul*, İstanbul 1314, I, 376-385; İsmet, *Tekmiletü'ş-Şekâik*, s. 367-369; Hocazâde Ahmed Hilmi, *Ziyâret-i Evliyâ*, İstanbul 1325, s. 79-83; Mehmed Şükrü, *Silsilenâme*, Hacı Selimağa Ktp., Aziz Mahmud Hüdâyî, nr. 1098, s. 5-8; *Osmanlı Müellifleri*, I, 25-26; *Tomar-Kâdiriyye*, s. 50-54; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz), İstanbul 2006, s. 117-130; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşî), s. 8, 13, 30-31, 42, 45-47, 51-52, 54; Mehmed Şemseddin [Ulusoğlu], *Bursa Dergâhları: Yâdigâr-ı Şemsî* (haz. Mustafa Kara – Kadir Atlansoy), Bursa 1997, s. 331-337, 467-468; Necdet Yılmaz, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (17. Yüzyıl)*, İstanbul 2001, s. 402-409; Cemaleddin Server Revnakoğlu, *Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat Kültürü* (nşr. M. Doğan Bayın – İsmail Dervişoğlu), İstanbul 2003, s. 107-120; a.mlf., "Tarikatlerin Tarihine Toplu Bir Bakış", *Yeni Tarih Dünyası*, I/1, İstanbul 1953, s. 17-19; I/6 (1953), s. 254-256; I/7 (1953), s. 300-301; I/8 (1953), s. 348-350; II/10 (1954), s. 431-434; Ramazan Muslu, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (18. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 375-376, 391-403; Hür Mahmut Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)*, İstanbul 2003, s. 343-353; Adatek Çakır, *Mehmed Rifat Efendi'nin Nefhatü'r-riyâzi'l-âliye Adlı Eseri Işığında Anadolu'da Kadîrlilik* (doktora tezi, 2007), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.; Mehmet Akkuş, "İsmâil Rûmî", *DİA*, XXIII, 120; M. Baha Tanman, "Kâdirîhâne Tekkesi", a.e., XXIV, 129-130; Nihat Azamat, "Kâdiriyye", a.e., XXIV, 132-133; Ekrem Işın, "Kadîrlilik", *DBİSA*, IV, 372-377; Ömer Tuğrul İnançer, "Kadîrlilik", a.e., IV, 377-378.

REŞAT ÖNGÖREN

RUMMÂNÎ

(الرماني)

Ebû'l-Hasen Ali b. İsa b. Ali
er-Rummânî el-Bağdâdî
(ö. 384/994)

Arap dili ve belâgatı âlimi,
Mu'tezile kelâmcısı.

Aslen Sâmerâlî olup 296 (908) yılında Bağdat'ta doğdu. Nar veya nar satıcılığına ya da Vâsit şehrindeki Rummân Kasrı'na izâfetle Rummânî, hocası İbnü'l-İhşîd'e izâfetle İhşîdî nisbeleriyle ve geçimini eser istinsahıyla sağladığı için Verrâk lakabıyla anılır. Zeccâc, İbnü's-Serrâc ve İbn Düreyd gibi dil âlimlerinin derslerine devam etti. Nahiv ilminde Basra mektebine, kelâm ilminde İbnü'l-İhşîd'in önderliğini yaptığı İhşîdiyye Mu'tezile ekolüne mensuptur. Ebû Ali el-Fârisî ve Ebû Saîd es-Sîrâfî gibi önde gelen dil, nahiv ve edebiyat âlimleri arasında sayılan, aynı zamanda önemli bir Mu'tezile kelâmcısı olan Rummânî'nin talebeleri arasında Şeyh Müfid, Ebû Hayyân et-Tevhîdî, Ebû'l-Kâsım Ali b. Ubeydullah ed-Dakîkî, Ali b. Muhasin et-Tenûhî, Hilâl b. Muhassin es-Sâbî ve Hasan b. Ali el-Cevherî zikredilir. Rummânî, terminolojisiyle birlikte mantık ilmini Arap nahvine ilk uygulayanlardan sayılır. Bu sebeple dönemindeki bazı nahiv âlimleri tarafından eleştirilmiş, Ebû Ali el-Fârisî, "Eğer nahiv Rummânî'nin söylediği şey ise bizim ondan bir payımız yoktur, eğer bizim söylediğimiz ise bu takdirde onun bundan hiçbir nasibi yoktur" demiştir. Bazı kaynaklarda Rummânî'nin Şii hatta Râfîzî olduğu zikredilirse de Bağdat Mu'tezile âlimleri arasında Resûlullah'tan sonra en faziletli kişinin Hz. Ali olduğu görüşünün (Şîa-i mufaddıla) yaygınlığı göz önüne alındığında onun Şîiliğinin bu görüşle sınırlı kaldığı sonucuna varılabilir (Mâzin el-Mübârek, s. 54-55). Çağdaşı İbnü'n-Nedîm, Rummânî'nin Şîa taraftarı eserler kaleme almasını bu mezhebi kabul etmesine değil döneminde Şîa'nın yaygın olması sebebiyle takıyye yapmasına bağlamaktadır (İbn Hacer, IV, 248). 11 Cemâziyelevvel 384 (23 Haziran 994) tarihinde Bağdat'ta vefat eden Rummânî, Şûnîziyye Mezarlığı'nda Ebû Ali el-Fârisî'nin kabrinin yanına defnedildi.

Eserleri. Rummânî'nin kaynaklarda 100 kadar eseri zikredilmekle birlikte bunların pek azı günümüze ulaşmıştır. 1. *el-Hudûd fi'n-nahv*. Müellifin bu muhtasar eserinde ispat yerine icab, nefiy yerine selb, ayrıca mevzû ve mahmûl, sûret ve madde,